

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора
Бойко-Бузиль Юлії Юріївни
на дисертацію Ковач Ольги Володимирівни
на тему: «Психологічні основи легітимізованої агресії в професійній
діяльності поліцейських», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду
Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора
філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження Ковач Ольги Володимирівни на тему «Психологічні основи легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських» привертає увагу своєю актуальністю з огляду на посилення вимог до професійної придатності правоохоронців у період воєнного стану в Україні. Сучасні виклики, з якими стикається правоохоронна система, підвищують вимоги до особистісних і професійних якостей правоохоронців та вимагають більш глибокого розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі агресивної поведінки, яка є допустимою і регламентованою у їхній професійній діяльності.

У процесі виконання службових завдань застосування силових методів досить часто є необхідною умовою, що неминує супроводжуватися агресивними проявами. Згідно з професійними вимогами, ці прояви є обґрунтованими, якщо вони застосовуються в рамках службових повноважень та не перевищують меж дозволеності, виступаючи при цьому як ефективний інструмент у досягненні мети діяльності. Водночас у професійній діяльності поліцейських нерідко виникають ситуації, що потребують прийняття рішень в умовах невизначеності та вимагають від поліцейських високого рівня розвитку професійно важливих якостей особистості, передусім, саморегуляції та самоконтролю при застосуванні агресії. Це обумовлює необхідність визначення наукових засад легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських та засвідчує **актуальність** дисертаційного дослідження Ковач О.В.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Національної академії внутрішніх справ (витяг з протоколу № 22 від 12.11.2020 р.).

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Робота в цілому подана як суцільне закінчене наукове дослідження, присвячене актуальному питанню вивчення психологічних основ легітимізованої агресії поліцейських на різних етапах професійної діяльності з метою подальшої розробки практичних рекомендацій щодо її оптимізації. Дисертація та опубліковані наукові роботи здобувачки виконані та підготовлені на високому науковому рівні. Робота оформлена відповідно до всіх встановлених вимог.

Авторкою досить коректно визначено науково-категоріальний апарат дослідження, що складається з об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного підґрунтя дослідження. Завдання підпорядковані меті та засвідчують логічність і послідовність основних етапів дослідження. За змістом завдань дисертаційне дослідження є теоретико-експериментальним. Висновки теоретичної частини дослідження стали відправною точкою для реалізації емпіричного етапу. Зміст дисертації характеризується належним науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Положення, висновки і рекомендації, які містяться у дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані. Методи дослідження вказаної проблеми (теоретичні, емпіричні, методи обробки даних) обрані авторкою з урахуванням специфіки поставленої мети та визначених завдань дисертаційної роботи. Дисертаційна робота ґрунтується на аналізі значної кількості теоретичних джерел (160 найменувань, з них 41 – іноземною мовою), що дало змогу здобувачці різноаспектно дослідити проблему, визначити параметри емпіричного дослідження, окреслити напрями оптимізації легітимізованої агресії в професійній діяльності працівників Національної поліції України.

Отримані здобувачкою дані без сумніву є вірогідними, об'єктивними та характеризуються вираженою науковою новизною. Авторкою підготовлено та опубліковано 4 одноосібні статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а результати дослідження презентовано на 5 наукових заходах професійного спрямування: 2 науково-практичні конференції, 1 всеукраїнська науково-дискусійна платформа, 1 міжвідомчий круглий стіл, 1 науковий форум.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів, проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Отримані результати дослідження доповнюють напрацювання інших авторів щодо пояснення природи агресії та причин її виникнення й обґрунтовано доводять необхідність розроблення заходів, спрямованих на формування професійно важливих якостей особистості задля запобігання та коригування надмірного прояву легітимізованої агресії та включення таких заходів до системи психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. Окрім того, в роботі науково обґрунтовано доцільність застосування легітимізованої агресії, як правомірного та необхідного інструменту правоохоронної діяльності у критично важливих ситуаціях, з метою забезпечення прав і свобод громадян, захисту їхньої безпеки та захисту життя поліцейського; доведено, що високий рівень агресивності є суттєвим чинником, який визначає та підсилює схильність до прояву легітимізованої агресії серед працівників правоохоронних органів, а також формує у правоохоронця певний психологічний контекст, в якому агресивні дії розглядаються як прийнятний та виправданий спосіб реагування на конкретні ситуації, що набувають особливого значення в умовах виконання службових обов'язків під час дії воєнного стану; підтверджено, що рівень сформованості саморегуляції, насамперед, таких її параметрів, як гнучкість і здатність до планування, а також інтернальний локус контролю належать до ключових чинників, які визначають ступінь прояву легітимізованої агресії серед працівників правоохоронних органів; емпірично досліджено динаміку рівня легітимізованої агресії зі збільшенням стажу професійної діяльності.

В опублікованих наукових працях здобувачки повністю викладені результати дисертаційного дослідження, наукові положення, висновки і практичні рекомендації, які випливають із них.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні методи дослідження, які авторка використала у роботі, базуються на аналізі великого масиву джерел

використаних джерел (160 найменувань на 19 сторінках) та дев'яти додатків на 59 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки, з них обсяг основного тексту – 150 сторінок. Пропорції теоретичної та емпіричної частин дослідження авторкою дотримано.

До безперечних переваг дисертації можна віднести:

- застосування мультипарадигмального підходу при визначенні сутності поняття легітимізованої агресії;

- виокремлення основних груп проблемних питань, що виникають у роботі працівників Національній поліції України, та пов'язані з застосуванням легітимізованої агресії;

- ґрунтовний аналіз структурно-змістовних детермінант легітимізованої агресії в діяльності поліцейського;

- емпірично досліджену динаміку рівня легітимізованої агресії зі збільшенням стажу професійної діяльності (на етапі професійної підготовки; зі стажем до 5 років; від початку професійної кар'єри до 10 років; зі стажем понад 11 років);

- розроблення програми тренінгу інтегративного типу, як засобу врегулювання легітимізованої агресії на етапі професійної підготовки, найбільш сензитивного періоду для формування професійно важливих якостей правоохоронця;

- здатність дисертантки до ретельного опрацювання і детальної інтерпретації емпіричного матеріалу, коректного тлумачення результатів, великої кількості ілюстративного матеріалу.

Анотація. Відображає основні тези дослідження. Викладена українською та англійською мовами, містить список публікацій дисертантки за темою дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача фактів порушення академічної доброчесності виявлено не було. Дисертація Ковач О.В. – це оригінальна, самостійно виконана наукова праця.

літератури, включаючи провідні дослідження з обраної проблематики в рецензованих фахових виданнях. Результати дослідження сформовані внаслідок обстеження достатньої кількості респондентів: 50 курсантів за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» та 100 діючих працівників підрозділів патрульної поліції. Математично-статистичний аналіз отриманих даних проведений коректно та дозволяє використовувати результати дослідження у подальшому обговоренні. Висновки, наукові положення та рекомендації засновані на опрацьованих автором даних власного дослідження з проведенням відповідного статистичного аналізу, що підтверджує їх достовірність, є логічним підсумком отриманих результатів дослідження. Слід відмітити, що наявна низка положень супроводжуються авторською аргументацією й кваліфікованою інтерпретацією отриманих результатів. На окреме схвалення заслуговують висновки до кожного пункту дисертації та авторська анкета «Агресія в діяльності поліцейського», яка спрямована на виявлення ставлення до прояву агресії, зокрема, міри допустимості такого прояву в професійній діяльності.

Практична значущість результатів дослідження. Представлені в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у освітньому процесі – при підготовці навчально-методичних і дидактичних матеріалів до усіх видів занять циклу психологічних дисциплін; та практичній діяльності – як рекомендацій у системі психологічного супроводження професійної діяльності правоохоронців. Отримані здобувачкою результати досліджень впроваджені в науково-дослідну та освітню діяльність Національної академії внутрішніх справ та практичну діяльність Голосіївського управління поліції ГУНП у м. Києві, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація О.В. Ковач написана державною мовою, характеризується чіткою структурою та логікою викладення матеріалу, відповідає вимогам МОН України. Структура та обсяг дисертації обумовлені об'єктом і предметом, метою й завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Водночас дисертаційне дослідження Ковач Ольги Володимирівни, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні положення, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів роботи.

1. Потребує уточнення, чи визначався авторкою зовнішній критерій ефективності професійної діяльності поліцейських, що залежить від застосування ними легітимізованої агресії.

2. Авторкою визначено найбільш важливі етапи, які потребують психологічного супроводження професійної діяльності поліцейських стосовно застосування ними легітимізованої агресії. Розроблення окремих програм психологічного супроводження відповідно до кожного з цих етапів надало б роботі більшої практичної значущості.

3. Посиленню рекомендаційного характеру щодо оптимізації застосування легітимізованої агресії в діяльності поліцейського сприяло б визначення відповідних форм та методів в системі управління та ролі керівника у цьому процесі.

4. У дисертації представлено визначення рівня агресивності досліджуваних в різних сферах, зокрема виявлено уникнення агресивних проявів у взаємодії з дітьми. У зв'язку з цим було б доцільним дослідження питання, яким чином легітимізована агресія поліцейського може проявлятися у професійній взаємодії з неповнолітніми правопорушниками.

Утім, викладені побажання та зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Ковач Ольги Володимирівни. Висловлені зауваження є запорукою наукової дискусії під час публічного захисту дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам
Дисертація Ковач Ольги Володимирівни на тему: «Психологічні основи легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною

завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку наукової психології. За науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Ковач Ольга Володимирівна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри соціології
та психології факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ

Юлія БОЙКО-БУЗИЛЬ

Факівцв ВДСВ Киминьв. О.